

Arhiepiscopul Vasili Krivoșein

Amintiri din două lumi

De la Revoluție la Biserica înrobită

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte Andrei,
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului
și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

Prefață de **Mitropolit Ilarion (Alfeyev) de Volokolamsk**
*Președintele Departamentului de Relații externe
al Patriarhiei Moscovei*

Prezentare și note de **Pr. Serge Model**
Traducere din limba franceză de **Ciprian Vidican**

Editura Renașterea
2016

Cuprins

Prefață	5
Prezentare	11
Cuvânt-înainte al autorului	19

Partea întâi
ÎN REVOLUȚIE
ȘI ÎN RĂZBOIUL CIVIL

Capitolul 1: Zilele lui februarie 1917 la Petrograd	23
Capitolul 2: Anul 1919	47
<i>În rândurile Albilor!</i>	47
În căutarea unei soluții	47
Direcția sud!	54
În zona de front	71
Arestarea	84
Prizonier al Roșiilor	99
Din nou spre sud	143
Ziua cea mai lungă: 19 septembrie 1919	148
În sfârșit ai mei!	164
<i>În rândurile Armatei voluntarilor</i>	169
Ultimele zile ale ofensivei	169
Întorsătura	180
Furtuna	212
Lgov	224

AMINTIRI DIN BISERICĂ

Capitolul 3: Mitropolitul Nicolae (Iarucevici)	239
Capitolul 4: Mitropolitul Nicodim (Rotov)	319
Capitolul 5: Sinodul local al Bisericii Ortodoxe Ruse și alegerea patriarhului Pimen (Izvekov)	407
<i>Călătoria mea la Moscova din toamna lui 1970</i>	407
<i>Întâlniri, discuții și scrisori care au precedat sinodul</i>	427
<i>25 mai 1971, la Moscova</i>	443
<i>26 mai</i>	453
<i>27 mai</i>	466
<i>28 mai</i>	471
<i>30 mai</i>	484
<i>31 mai</i>	497
<i>1 iunie</i>	542
<i>2 iunie</i>	547
<i>3 iunie</i>	562
<i>4 iunie, dimineața</i>	571
<i>4 iunie, seara</i>	573
<i>7 iunie</i>	577
<i>Post-scriptum</i>	583

Capitolul 1

Zilele lui februarie 1917 la Petrograd¹

Joi 23 februarie² 1917, m-am întors de la universitate către ora patru după-amiază. Apartamentul nostru era situat pe strada Serguievskaya nr. 36, aproape de colțul magistralei Volkressensky. În ciuda vârstei mele tinere, eram student în anul întâi la Facultatea de istorie și filologie a universității din Petrograd³. După amintirile mele, mă întorsesem în acea zi pe jos, așa cum îmi plăcea să fac din când în când, cu atât mai mult cu cât tramvaiele erau în general aglomerate până la limita

¹ Text publicat pe seama autorului în 1976, apoi editat în: ARHIEPISCOP VASILII (KRIVOȘEIN), *Vospominaniya. Pis'ma* [Memorii. Corespondență], Nijni-Novgorod, ed. Frăției Sfântul Alexandr Nevski, 1998, p. 10-28 și în: ARHIEPISCOP VASILII (KRIVOȘEIN), *Spasenniy Bogom* [Izbăvit de Dumnezeu], Sankt-Petersburg, Ed. Satis, 2007 (text de referință), pp. 12-30. aceste amintiri au fost reluate, aproape fără schimbare, de A. SOLJENIȚIN în *La Roue rouge, Troisième noeud, Mars dix-sept*, Paris, Fayard, 1986, t. I, cap. 47 și 85.

² 23 februarie 1917 îi corespunde lui 8 martie după calendarul Gregorian. A se vedea «Première partie. Avant-propos de l'auteur», p. 20, n. 1. de fapt, revoluția din februarie (martie) 1917 a început cu niște manifestații de Ziua internațională a femeii, care au degenerat ca urmare a zvonului – nefondat – al unei penurii în aprovizionarea cu pâine a capitalei.

³ A se vedea cuvântul-înainte al autorului, p. 20, n. 2.

împacticabilului. Era o zi însoțită, nu erau decât minus câteva grade¹ și n-am băgat de seamă nimic deosebit în oraș. De la universitate până acasă era cam o oră de mers, eram obosit și mă lungii în pat în camera pe care o împărțeam cu fratele meu mai mare Igor², locotenent în artileria călare a Gărzii imperiale. El servea pe atunci în bateria de rezervă de la Pavlovsk, dar, în acele zile, se găsea în permisie la Petrograd. În momentul despre care vorbesc, era ieșit. Eram lungit de vreo jumătate de oră, o oră poate (n-aș putea spune cu certitudine), când mătușa mea Olga Vassilievna Krivoșein³ dă buzna în odaie cu toată energia care o caracteriza și strigă: „Dormi? Cum poți lăncezi în pat? Nu știi deci ce se petrece? În oraș e revoltă, revoluție, iar domnul stă în pat!”

Mătușa avea obiceiul să ironizeze și să zeflemisească. Și tocmai asta era pe cale să facă pe seama mea: te socotești un mare „revoluționar” (e adevărat că aveam astfel de simțăminte pe atunci), dar în ziua în care are loc revoluția, lenevești, te odihnești. În ce o privea pe mătușa mea, convingerile ei nu erau, desigur, de stânga, însă ea nu mă lua în serios și nu dădea de altfel prea

¹ Această împrejurare climatică – după o vreme geroasă care ținuse lumea în casă – avea să joace un rol nu tocmai neînsemnat și în evenimentele ulterioare.

² Igor Alexandrovici Krivoșein (1899-1987). Frate cu autorul. Inginer, ofițer în artileria călare a Gărzii imperiale, combatant în primul război mondial și în războiul civil rusesc. Emigrat la Paris în 1920, rezistent, întemnițat în lagărele naziste, reîntors în URSS în 1947, întemnițat în lagărele sovietice (1949-1954). Revenit la Paris în 1974. a se vedea N. JALLOT, *Piégés par Staline*, Paris, Belfond, 2003.

³ Olga Vassilievna Morozova, născută Krivoșein (1866-1953). Sora lui Alexandru Vasilievici Krivoșein [tatăl autorului]. Emigrează la Paris în 1920.

multă însemnătate dezordinilor care erau pe cale să se producă în oraș.

– Cum? Ce revoluție? Întrebai, sărind jos din pat. Am fost în oraș adineauri și n-am văzut nimic.

– Păi tu nu bagi de seamă niciodată nimic, zice mătușă-mea pe același ton batjocoritor, în oraș e revoltă. Cazacii¹ sunt pe cale să se desfășoare pe magistrala Liteiny. Tocmai i-am văzut cu ochii mei.

Mă îmbrăcai în grabă și mă îndreptai spre ușă. „Spune, unde mergi? Stai locului! Nu mergi nicăieri!”, strigă mătușa văzându-mă și încercă să mă oprească, dar nu mă supusei și ieșii din casă cu pași repezi.

O luai pe strada Serguievskaya spre dreapta în direcția magistralei Liteiny, cu care se încrucișa la vreo zece minute de mers pe jos (de acasă). Strada Serguievskaya nu era nu știu cât de circulată, dar acum părea și mai pustie decât de obicei. Am dat în Liteiny. Contrar spuselor mătușii mele, nu văzui nici urmă de cazac. Dar magistrala Liteiny, atât de animată tot timpul, părea complet părăsită. Am fost mai cu seamă frapat de absența tramvaielor. Și niciun polițai, nici atât: în principiu era mereu unul la colțul dintre magistrală și strada Serguievskaya, însă acum nu era nimeni. Toate acestea stârneau un sentiment tulbure și neliniștitor, măcar că nu exista niciun alt semn evident de revoltă sau de revoluție; eram dezamăgit. „Am venit pentru nimic”, îmi zisei. Mai rămăsei acolo câteva minute, și mă pregăteam să mă întorc acasă, dar mă hotărâi până la urmă să mai urc un pic pe strada Serguievskaya ca să văd ce se petrecea în cartier. La colțul acestei străzi cu magistra-

¹ De la sfârșitul secolului al XIX-lea, cazacii, cavaleri ușori ai armatei ruse, participau și la menținerea ordinii în orașe.

la, în direcția grădinii de vară, se înălța în epocă uzina Liteiny, o mare fabrică de armament. Mersei în lungul zidului ei pe strada Serguievskaya, în care dădeau marile porți de lemn ale uzinei. Și chiar în acel moment, canaturile se deschiseră și deversară o mulțime de muncitori, printre care mulți bărboși de vârstă mijlocie sau chiar mai bătrâni. Înaintau în liniște, fără să schimbe nici măcar un cuvânt. Aveau un aer serios, hotărât și aproape sumbru, mi s-a părut. Ieșeau din uzină într-un val constant, apoi se împrăștia pe străzile învecinate, fără să zăbovească. „Ce era asta? Sfârșitul zilei de muncă? Schimbul? Sau începutul unei greve?¹”, mă întrebai. Făcui cale întoarsă către Liteiny. Tot pustie, tot niciun polițai. Deodată observai, de-a lungul magistralei Liteiny, un detașament de cazaci călare, vreo cincisprezece oameni care înaintau dinspre magistrala Nevski. Mergeau la pas, iar când au ajuns în strada Serguievskaya s-au întors, apoi s-au oprit. Se lăsa seara. Cazacii descălecară, își puseră puștile jos și aveau de gând să aprindă un foc de tabără chiar în mijlocul străzii. După toate aparențele, se pregăteau de picnic. Mă întorsei acasă.

În ziua următoare, vineri 24 februarie², plecai de acasă pe la nouă dimineața spunând că merg la universitate, ca de obicei. Este adevărat că acolo aveam de gând să merg, dar înainte de toate voiam să văd ce se

¹ În 20 februarie (5 martie), uzina de armament Putilov (cea mai mare întreprindere din Petrograd), aflată într-o pană de aprovizionare, a închis porțile, ceea ce a pus zeci de mii de muncitori în șomaj tehnic și i-a aruncat în stradă. Alți muncitori în grevă s-au alăturat manifestațiilor.

² 9 martie, după calendarul gregorian. În acea zi, o sută cincizeci de mii de muncitori greviști se adună în centru orașului.

întâmplă în oraș, și poate chiar să iau parte într-un fel sau într-altul la evenimente. Credeam că la universitate voi afla noutăți, că va fi cu siguranță un miting al studenților, la care va fi interesant să asist. La fel ca mulți alții, fără îndoială, nu-mi dădeam seama de seriozitatea evenimentelor care se pregăteau în Rusia. S-a dovedit a fi cu neputință să ajung la universitate. Ajuns la Liteiny, băgai de seamă că nu erau nici mai mulți polițai, nici mai multe tramvaie mergând decât în ajun. Era multă lume pe magistrală, oamenii mergeau în direcția magistralei Nevski. Mergeau în grupuri mari, tăcuți, pe trotuare, dar revărsându-se din ce în ce mai mult pe șosea. De-a curmezișul acesteia, zării în curând detașamente de cazaci călare, de mai multe zeci de oameni fiecare, precum și detașamente, mai puțin numeroase, de poliție călare în uniforme gri. La vederea cazacilor, mulțimea tresări și șovăi, dar constatând că aceia stăteau pe loc în mijlocul străzii și nu se luau de nimeni, căpătă îndrăzneală și își reluă mersul.

Se formase un soi de procesiune continuă, erau mii de persoane, muncitori în cea mai mare parte, dar și mulți studenți. Cazacii, în mod vădit, primiseră ordin să împrăstie mulțimea. Porniră în galop pe larga magistrală Liteny, lovind în aer cu bicele. Mulțimea a dat din nou înapoi, dar văzând că cazacii nu îi atingeau, mulțumindu-se să treacă în galop pe șosea, oamenii prinseră iarăși curaj. Se auziră strigăte vesele: „Cazacii cu noi!” și chiar „Trăiască cazacii!”. Polițailor li se striga, dimpotrivă, „Faraonii¹! Faraonii! Jos faraonii!”

¹ Poreclă disprețuitoare a polițailor; norodul ortodox era obișnuit să audă, la biserică, cum e blestemat „faraonul prigonitor” [al lui Israel].

Aceste strigăte deveniră oarecum sloganurile revoluției. Se părea totuși că drumul către magistrala Nevski era tăiat de baraje de cazaci sau de polițai la nivelul străzii Basseinaya, iar mulțimea (sau cel puțin grupul în care mă găseam eu) se întoarse la dreapta și își reluă înaintarea către magistrală, în direcția catedralei Maica Domnului din Kazan. Dintr-o dată, cu strigăte și cu urlete, cazacii dădură atacul. Mulțimea începu să fugă și se îngrămădi către pereții caselor, dar se înțelese repede că cazacii nu biciuiau lumea, mulțumindu-se să pocnească bicele în aer. Din nou, panica lăsă locul unui sentiment de victorie. „Trăiască cazacii!” striga mulțimea.

Apoi avu loc o altă scenă. De data aceasta, un detașament de polițai călare dădu buzna într-o mulțime de mai multe sute de persoane. Polițaii erau foarte puțini, cinci, zece persoane cel mult, dar mulțimea cu toate acestea o luă la fugă și, lipită de ziduri, se chirci în așa fel încât să nu stea decât cu spatele la polițaii care îi loveau cu cravașele pe cei pe care îi ajungeau. Îmi amintesc de un student mărunțel, culcat nu departe de mine. Un polițai îl biciuia pe spate cu poftă, fața studentului lăsa clar să se vadă panica și frica, dar în niciun caz durerea. Și într-adevăr, mi-a confirmat după aceea că polițaiul nu îl lovise cu toată puterea.

Represiunea poliției a fost totuși de scurtă durată. Iviți nu se știe de unde, cazacii pe care îi văzuserăm înainte se apucară să-i biciuiască pe polițai! Iar aceștia dispărură îndată. Noi strigăte de victorie, tinerii cazaci surâdeau, mulțumiți de ei înșiși. Mulțimea reuși până la urmă să ajungă la magistrala Nevski, unde se alătură unei alte mulțimi, ce invadase toată magistrala. Începură mitingurile, discursurile oratorilor, dar răzvrățiții nu

putură, în acea zi, să ajungă până în piața catedralei Maicii Domnului din Kazan. Trebuie să mărturisesc totuși că evenimentele din acea zi încărcată se amestecă puțin în memoria mea cu cele care au avut loc a doua zi pe aceeași magistrală Nevski. A încerca să ajungi la universitate străbătând învălmășeala din magistrala Nevski părea o nesăbuiință, și în orice caz mi-au trebuit câteva ore ca să ajung în magistrală, unde am rămas destul de multă vreme. Obosit, flămând (nu mâncasem nimic toată ziua), mă întorsei acasă la sfârșitul după-amiezii. Magistrala Liteiny pe care am apucat-o ca să mă întorc era acum aproape pustie. Aparent, toată lumea era masată pe magistrala Nevski, dar putem bănuși și că unii pleaseră la casele lor. Eram tulburat, coplesit, dar mai mult decât orice mă simțeam epuizat.

În ziua următoare, sâmbătă 25 februarie¹, plecai din nou de acasă încă din zori în direcția magistralei Nevski, ca să continui, dacă s-ar fi putut, de acolo până la universitate. Nu îmi amintesc amănuntele, dar în general situația era asemănătoare celei din ajun. Nimeni pe strada Serguievskaya, dar o mulțime de lume pe Liteiny, îndreptându-se către magistrala Nevski. Nici tramvaie nici poliție, multe magazine și dughene închise, niciun ziar de vânzare (încetaseră să apară încă de la primele incidente). Mai mult, spre deosebire de ziua din ajun, nu era nici urmă de cazaci, nici de poliție călare. Fuseseră pesemne redesfășurați în jurul magistralei Nevski, iar mulțimea înainta așadar fără obstacole. Chiar pe magistrală, aproape de catedrala Maicii Domnului din Kazan, era adunată o mulțime nenumărată de oameni.

¹ 10 martie după calendarul gregorian.